

بررسی آسیبهای فرهنگی - روان‌شناختی اساسی در بین دانشجویان دختر و پسر

علی محمدزاده¹

چکیده

هدف: مطالعه آسیب‌شناسی و تعیین آسیب‌پذیری‌های جوانان، گام اساسی در مصون‌سازی آنان در برابر تغییرات ارزشی و فرهنگی است. هدف اصلی پژوهش حاضر بررسی آسیبهای فرهنگی - روان‌شناختی اساسی دانشجویان بود. **روش:** پژوهش حاضر از نوع تحقیقات زمینه‌یابی است. جامعه آماری تحقیق حاضر عبارت است از کلیه دانشجویان دختر و پسر دانشگاههای پیام نور استان آذربایجان شرقی که از بین آنان نمونه‌ای به حجم 1369 نفر برای آزمون انتخاب شدند. **یافته‌ها:** روش تحلیل عاملی، هشت گروه عمده آسیب‌شناسی را استخراج کرد که به ترتیب عبارت بودند از: ضعف باورهای دینی، احساس بی‌ارزشی، گرایش به غرب و قانون‌گریزی، گرایش به داروهای روان‌گردان، ناامیدی و افسردگی، مسائل مرتبط با ازدواج و دوستی با جنس مخالف، مسائل مرتبط به اوقات فراغت، گرایش به مد و جلب توجه. نتایج نشان داد که گرایش به غرب و قانون‌گریزی، مسائل مرتبط با ازدواج و دوستی با جنس مخالف، ناامیدی و افسردگی، بیشترین میزان شیوع را در بین دانشجویان دارند. گروه مذکر در مقایسه با گروه مؤنث در بیشتر عملهای مذکور نمرات بیشتری به دست آوردند. **نتیجه‌گیری:** پیشنهاد می‌شود سه اولویت اول برنامه‌ریزی فرهنگی دانشگاه به ترتیب بر اساس مسائل مرتبط با گرایش به غرب و قانون‌گریزی، ازدواج و دوستی با جنس مخالف و ناامیدی و افسردگی تنظیم شود.

واژگان کلیدی: فرهنگ، آسیبهای فرهنگی - روان‌شناختی، مهندسی فرهنگی.

دریافت مقاله: 95/02/12؛ تصویب نهایی: 95/12/05.

1. دکترای روان‌شناسی، دانشیار بخش روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشگاه پیام نور / نشانی: تهران، مینی سیتی، بلوار ارتش، خیابان نخل، دانشگاه پیام نور/ نمابر Email: a_mohammadzadeh@pnu.ac.ir / 02122455428

الف) مقدمه

فرهنگ عبارت است از کلیه دستاوردهای مادی و معنوی هر جامعه، اعم از دانش، هنر، اخلاقیات، قواعد، آداب و رسوم، عبادات و دیگر قابلیت‌های اکتسابی که از نسلی به نسل دیگر انتقال می‌یابد (روح‌الامینی، 1381). آسیب‌شناسی در زمینه فرهنگی اصولاً به مطالعه و بررسی دقیق عوامل زمینه‌ساز، پدیدآورنده یا ثبات‌بخش فرهنگی و آفت‌ها و آسیب‌های موجود در آن می‌پردازد. به عبارت دیگر؛ آسیب‌شناسی فرهنگی طبعاً به بررسی آسیب‌هایی می‌پردازد که جنبه فرهنگی دارند و عناصر شکل‌دهنده و سازنده عادات، رفتارها و کنش‌های رایج افراد یک جامعه را تحت تأثیر خود قرار داده‌اند. آسیب‌هایی این چنین، صرف نظر از میزان تخریب و خسارتی که بر مسائل رونمایی فرهنگ یک ملت یا جامعه وارد می‌سازند، آن چنان در متن فرهنگ اصیل آن ملت یا جامعه رسوخ می‌کنند که از درون، هسته مقاومت افراد را در برابر مفاسد و آسیب‌های فرهنگی تضعیف و آسیب‌پذیر می‌کنند. این قبیل کنش‌ها، رفته رفته نهادینه شده، حکم آداب و سنن حاکم بر جامعه را پیدا می‌کند و در نتیجه، به استحاله فرهنگی و سرانجام به شکل‌گیری فرهنگی از نوع جدید می‌انجامد که با فرهنگ اولیه و اصیل تفاوت بارز دارد.

خطر کم‌رنگ شدن ارزش‌های والای فرهنگی یا حتی خطر نابودی فرهنگ اصیل و بنیادین جوامع اسلامی، ممکن است از درون و بطن جامعه متوجه ساختار فرهنگی جامعه شود؛ همان گونه که می‌تواند از پذیرش یا آمادگی برای پذیرش ارزش‌های وارداتی فرهنگ بیگانه ناشی شود. مطالعه آسیب‌شناسی و تعیین آسیب‌پذیری‌های جوانان گام اساسی در مصون‌سازی آنها در برابر تغییرات ارزشی و فرهنگی است. در ایران اهمیت آسیب‌شناسی فرهنگی هنگامی روشن خواهد شد که به حساسیتها و سودمندی‌های دین اسلام توجه وافر شود و مشخصه‌های فرهنگی اسلام در جامعه دینی ما مورد توجه قرار گیرد. یکی از خلأهای مؤثر در فرایند انجام فعالیتهای فرهنگی، فقدان مطالعات علمی و پژوهش‌های کاربردی است که ضمن گره‌گشایی از مشکلات این حوزه، به تحقق اهداف انتخابی و پیشبرد برنامه‌ها و افزایش کارایی و اثربخشی فعالیتها در این حوزه کمک برساند. بدون شک، شناخت نیازهای فرهنگی دانشجویان دانشگاه، ضرورت اول هر برنامه‌ریزی فرهنگی در دانشگاه است؛ زیرا هر طرحی که مبتنی بر نیازهای واقعی جامعه نباشد از کارآمدی لازم برخوردار نخواهد بود. مسئولان فرهنگی دانشگاه‌ها هنگامی قادر به رفع مسائل فرهنگی دانشجویان خواهند بود که به نیازسنجی و شناخت انتظارات فرهنگی و به تبع آن، تدوین اهداف فرهنگی سنجیده و قابل وصول بپردازند. برنامه‌ریزی فرهنگی با سنجش نیازها آغاز می‌شود. نیازسنجی در حقیقت یکی از مراحل مهم و اساسی است؛ زیرا تنها با شناخت دقیق نیازهای فرهنگی، محورهای اساسی برنامه‌های فرهنگی تعیین می‌شود.

ب) پیشینه پژوهش

به دلیل اهمیت موضوع، امروزه شاهدیم دانشگاهها نیز در مورد فرهنگ، پژوهشهایی را انجام داده‌اند؛ مانند پژوهشهایی که در دانشگاههای شهید بهشتی (مهدوی، 1378)، امام صادق (فیاض، 1372)، آزاد اسلامی (رسولی و همکاران، 1377)، نیو ساوت ولز (اشلی، 2002) و ویرجینیا (متکالف، 2001) انجام شده است.

پسندیده (1374) پژوهشی را با عنوان «وجوه تهاجم فرهنگی و اطلاعاتی غرب و تأثیر آن بر فرایندهای ذهنی و رفتاری دانشجویان دانشگاههای تهران» انجام داده که به بررسی گرایشهای دانشجویان در خصوص مسائل فرهنگی و گرایشهای آنان در امور شخصی به فرهنگ غربی پرداخته است. عصاره، حسینی بیدخت و محمدی (1390) در پژوهشی که به منظور بررسی نیازهای فرهنگی - اجتماعی دانشجویان دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی انجام پذیرفته، نشان دادند که دانشجویان دانشگاه شهید رجایی به ترتیب: نیازهای اجتماعی، سیاسی، پژوهشی، مذهبی، آموزشی، ملی، ورزشی و هنری را مشخص کرده‌اند. احمدی (1389) در پژوهشی با هدف بررسی آسیب‌پذیری فرهنگی اجتماعی نوجوانان و جوانان ایرانی نشان داد که از نظر آسیب‌پذیری 70/4 درصد افراد مصون، 17/4 درصد عادی و 12/2 درصد نیز دچار آسیب‌اند. بیشترین آسیب به ترتیب در ابعاد زن‌سالاری و تساوی زن و مرد، ضعف در برنامه‌اوقات فراغت و اوقات فراغت آسیب‌زا، گرایش به لذت‌طلبی و مادی‌گرایی دیده شد. احمدی و همکاران (1387) به مقایسه آسیب‌پذیری فرهنگی اجتماعی بین دختران و پسران پرداخته و گزارش کردند که 12/5 درصد از نوجوانان و جوانان بررسی شده، دارای آسیب‌پذیری‌های زیاد و خیلی زیادند. نتایج نشان داد از نظر نمره آسیب‌پذیری کلی در بین پسران و دختران، تفاوت معناداری وجود ندارد؛ اما در ابعاد تصور از خود، ارتباط با دوستان ناباب، داشتن نگرش فمینیستی، گرایش به استفاده از ماهواره و رسانه‌های خارجی، لذت‌طلبی و مادی‌گرایی، ارتباط با جنس مخالف، ضعف هویت ملی و نحوه گذران اوقات فراغت، غرب‌گرایی و قانون‌گریزی، بین دختر و پسر تفاوت وجود دارد.

با وجود اهمیت و حساسیتی نیازسنجی در فرایند برنامه‌ریزی فرهنگی، تا این تاریخ اولویت‌بندی نیازهای فرهنگی دانشجویان دانشگاه پیام نور استان آذربایجان شرقی انجام نگرفته است. بنابر این، مسئله‌ای که انجام پژوهش حاضر را توجیه می‌کند، نبود پژوهش نیازسنجی فرهنگی در دانشجویان دانشگاه پیام نور استان آذربایجان شرقی و تعیین اولویتهای فرهنگی به منظور برنامه‌ریزی مناسب فرهنگی از سوی متولیان فرهنگی دانشگاه است. هدف اصلی پژوهش حاضر، تعیین نیازها و آسیب‌پذیری‌های فرهنگی دانشجویان دانشگاه پیام نور استان آذربایجان شرقی بود.

ج) روش پژوهش**1. روش، جامعه آماری و روش نمونه‌گیری**

این پژوهش از نوع تحقیقات زمینه‌یابی است. جامعه آماری تحقیق حاضر عبارت است از کلیه دانشجویان دختر و پسر دانشگاه‌های پیام نور استان آذربایجان شرقی که در سال 92 مشغول به تحصیل بودند و از بین آنها بر اساس جدول نمونه‌گیری مورگان و با در نظر گرفتن حجم جامعه پژوهشی، نمونه‌ای به حجم 1369 نفر و با در نظر گرفتن توزیع جمعیتی، به روش نمونه‌گیری طبقه‌ای، انتخاب و مورد آزمون قرار گرفتند.

2. ابزار پژوهش

ابزار پژوهش حاضر عبارت بود از یک پرسشنامه محقق‌ساخته که شامل سه قسمت الف) مشخصات جمعیت‌شناختی (جنس، سن، تأهل، رشته تحصیلی)، ب) 34 سؤال نظرسنجی که در آن متغیرهای مرتبط با آسیب‌پذیری فرهنگی مانند اعتقادات دینی، تقیدات مذهبی، اوقات فراغت، روابط خانوادگی، مدگرایی، لذت‌طلبی، اعتیاد، گرایش به دوستی با جنس مخالف، غرب‌گرایی و دیگر متغیرهای مرتبط در قالب یک مقیاس پنج درجه‌ای تنظیم و اجرا شد. در پژوهش حاضر، ضریب همسانی درونی به روش آلفای کرونباخ برای هر یک از زیرمقیاسها در دامنه‌ای از 0/65 تا 0/85 به دست آمد.

3. روش اجرا

پرسشنامه تدوین شده برای مسئولان فرهنگی هر یک از مراکز و واحدهای دانشگاه پیام نور استان آذربایجان شرقی ارسال شد و از آنها خواسته شد که بین حدود 100 نفر از دانشجویان دختر و پسر در سه گروه تحصیلی علوم پایه، علوم انسانی و فنی - مهندسی آنها را توزیع کنند. راهنمایی‌های لازم برای نحوه اجرا به مراکز و واحدهای مربوطه ارائه شد. به منظور رعایت اخلاق پژوهشی و حقوق آزمودنی‌ها، هم به صورت شفاهی (قبل از اجرا) و هم به صورت کتبی (بالای پرسشنامه) خاطرنشان شد که: «اطلاعات درخواستی در این پرسشنامه‌ها، صرفاً به منظور اهداف پژوهشی است. جهت اطمینان خاطر شما، به جز تعیین جنسیت، نیازی به ذکر نام و نام خانوادگی و دیگر مشخصات خصوصی نیست».

د) یافته‌ها

در پژوهش حاضر تعداد کل شرکت‌کنندگان 1369 نفر می‌باشند. میانگین و انحراف معیار سنی شرکت‌کنندگان پژوهش برای گروه مذکر: 22/84 و 4/65، مؤنث: 21/94 و 3/12 و کل نمونه: 22/24 و 3/72 محاسبه شد که در دامنه سنی 18 تا 55 قرار داشتند. شرکت‌کنندگان به تفکیک جنسیت، 374 نفر

59 $\diamond$ بررسی آسیب‌های فرهنگی - روان‌شناختی اساسی در بین دانشجویان دختر و پسر

(27/3 درصد) مذکر و 866 نفر (63/3) مؤنث؛ به تفکیک رشته تحصیلی، 950 نفر (69/4 درصد) علوم انسانی، 114 نفر (8/3 درصد) علوم پایه و 181 نفر (13/2 درصد) نیز فنی - مهندسی بودند.

به منظور آسیب‌شناسی و تعیین اولویتهای برنامه‌ریزی فرهنگی از بین 33 متغیر مورد بررسی، نخست با استفاده از روش تحلیل عاملی به کاهش متغیرهای موجود و استخراج عوامل مکنون اقدام شد. تمام روشهای متنوع تحلیل عاملی با یک ماتریس از همبستگی بین متغیرها بر اساس الگویی از روابط بین داده‌ها استخراج می‌شوند. اما این روشها بر اساس مفروضه‌های زیربنایی و مسیری استخراج عوامل، با یکدیگر متفاوتند. اصطلاح تحلیل عاملی، انواع مختلفی از روشها را در بر می‌گیرد؛ از جمله تحلیل مؤلفه‌های اصلی و تحلیل عاملی. این دو مجموعه در بسیاری از جهات شبیه هم‌اند و به جای همدیگر استفاده می‌شوند (تباچنیک و فیدل، 2007). روش تحلیل عاملی که به منظور آسیب‌شناسی و تعیین اولویتهای برنامه‌ریزی فرهنگی استفاده شد، تحلیل مؤلفه‌های اصلی است. در این روش هیچ فرض ویژه‌ای در خصوص ساخت زیربنای متغیرها مورد نیاز نیست و محقق می‌خواهد بداند بهترین ترکیب خطی بین متغیرها چیست. منظور از بهترین ترکیب خطی این است که واریانس بیشتری از داده‌ها را به نسبت هر ترکیب خطی دیگری از متغیرها بتواند توجیه کند. بنابر این، اولین مؤلفه اصلی، به عنوان بهترین چکیده از روابط خطی آشکار شده در داده‌ها مطرح است و مؤلفه‌های بعدی ممکن است به عنوان ترکیب خطی متغیرهایی که بیشترین واریانس‌های باقیمانده را پس از کنار گذاشتن اثر مؤلفه اول توجیه می‌کنند، تعریف شود. نخست، قابلیت تحلیل عاملی از طریق آزمون کایزر- مایر- اولکین¹ و آزمون کرویت بارتلت بررسی شد. بر این اساس، مقدار آزمون کایزر- مایر- اولکین (0/83) بیانگر کفایت نمونه‌برداری و مشخصه آزمون کرویت بارتلت ($p=0/0001$, 9114/3) معنادار است که نشان می‌دهد ماتریس همبستگی داده‌ها در جامعه صفر نیست و بنابر این، عمل عامل‌یابی قابل توجیه است.

آنگاه، به منظور دسته‌بندی عوامل آسیب‌زای مهم (کاهش متغیرها و شناسایی متغیرهای مکنون)، از نوع اکتشافی و روش تحلیل مؤلفه‌های اصلی با چرخش پروماکس استفاده شد. ماده‌هایی مشمول یک عامل شدند که وزن عاملی 0/30 یا بالاتر را داشتند. در کل، هشت عامل ارزش ویژه بالاتر از یک داشتند. مشخصات این عاملها در جدول 1 خلاصه شده است.

جدول 1: مؤلفه‌های مستخرج و وزنهای عاملی آن

ویژگی‌های مؤلفه‌های اصلی مستخرج			مؤلفه‌های اصلی
درصد تراکمی واریانس تبیین شده	درصد واریانس تبیین شده	وزن عاملی	
17/23	17/23	5/34	ضعف باورهای دینی
25/42	8/19	2/53	احساس بی‌ارزشی
32	6/57	2/03	گرایش به غرب و قانون‌گریزی
37/61	5/61	1/74	گرایش به داروهای روان‌گردان
41/74	4/13	1/28	ناامیدی و افسردگی
45/47	3/73	1/15	مسائل مرتبط با ازدواج و دوستی با جنس مخالف
49/02	3/54	1/09	مسائل مرتبط با اوقات فراغت
52/38	3/35	1/04	گرایش به مد و جلب توجه

در مجموع، هشت عامل اصلی 41/41 درصد واریانس کل را تبیین می‌کنند. به عبارتی؛ هشت گروه عمده آسیب‌شناسی در بین نمونه مورد بررسی شناسایی شد. عامل اول، ارزش ویژه‌ای برابر با 5/34 دارد و 17/23 درصد واریانس‌های مشاهده شده را توجیه می‌کند؛ این عامل، «ضعف باورهای دینی» نام گرفت. عامل دوم، «احساس بی‌ارزشی» نام گرفت؛ ارزش ویژه آن برابر با 2/53 است که 8/19 درصد از کل واریانس را تبیین می‌کند. سومین عامل، ارزش ویژه‌ای برابر با 2/03 دارد و 6/57 درصد واریانس را تبیین می‌کند؛ این عامل، «گرایش به غرب و قانون‌گریزی» نام گرفت. چهارمین عامل ارزش ویژه‌ای برابر با 1/74 دارد و 5/61 درصد واریانس را تبیین می‌کند؛ این عامل، «گرایش به داروهای روان‌گردان» نام گرفت. ارزش ویژه پنجمین عامل برابر با 1/28 است و 3/73 درصد واریانس را تبیین می‌کند؛ این عامل، «ناامیدی و افسردگی» نام گرفت. ششمین عامل ارزش ویژه‌ای برابر با 1/15 دارد و 3/54 درصد واریانس را تبیین می‌کند، این عامل، «مسائل مرتبط با ازدواج و دوستی با جنس مخالف» نام گرفت. هفتمین عامل ارزش ویژه‌ای برابر با 1/09 دارد و 5/61 درصد واریانس را تبیین می‌کند؛ این عامل، «مسائل مرتبط با اوقات فراغت» نام گرفت. هشتمین عامل، ارزش ویژه‌ای برابر با 1/04 دارد و 3/35 درصد واریانس را تبیین می‌کند. این عامل، «گرایش به مد و جلب توجه» نام گرفت. جدول 2، وزن هر یک از متغیرهای آسیب‌زا را در هشت عامل مذکور نشان می‌دهد.

61 ❖ بررسی آسیب‌های فرهنگی - روان‌شناختی اساسی در بین دانشجویان دختر و پسر

جدول 2: ضرایب ماتریس‌های الگوی عاملی با چرخش پرومکس راه حل هشت عاملی

ضرایب ماتریس الگوی عاملی								سؤال
							0/82	5. تا چه اندازه به تکالیف مذهبی عمل می‌کنید؟
							0/78	4. خودتان را تا چه اندازه مذهبی می‌دانید؟
							0/58	19. تا چه اندازه معتقدید که ارزشهای دینی برای جوامع امروزی ضرورت دارند؟
							0/54	8. تا چه اندازه معتقدید رعایت حجاب در محیط دانشگاه ضروری است؟
							0/81	24. آیا به ذهنتان رسیده است بخواهید به زندگیتان خاتمه دهید؟
							0/72	22. آیا احساس می‌کنید که زندگی ارزش زنده بودن را ندارد؟
							0/69	23. آیا فکر می‌کنید شخص بی‌ارزشی هستید؟
		0/37					0/44	31. آیا به طور کلی در زندگی احساس تنهایی می‌کنید؟
							0/64	17. تا چه اندازه معتقدید که کشورهای اروپایی و آمریکا در همه جوانب زندگی از ما بهترند؟
							0/62	18. تا چه اندازه ترجیح می‌دهید در کشورهایی اروپایی و آمریکا زندگی کنید؟
							0/50	2. اوقات فراغت خود را تا چه اندازه با مشاهده رسانه و شبکه‌های خارجی پر می‌کنید؟
		-0/31					0/48	13. تا چه اندازه معتقدید ارزشهای قدیمی برای شما اهمیت خود را از دست داده‌اند؟
							0/45	12. تا چه اندازه معتقدید قوانین موجود در دانشگاهها اهمیت نداشته و ضروری نیستند؟
							0/80	15. تا چه اندازه با مصرف داروهای روان‌گردان برای فراموشی غمها و افزایش لذت موافقت می‌کنید؟
							0/72	16. تا چه اندازه معتقدید که استفاده تفریحی از داروهای آرام‌بخش و روان‌گردان اشکالی ندارد؟
							0/69	14. تا چه اندازه به سیگار کشیدن علاقمندید؟
							0/81	20. تا چه اندازه به آینده شغلی خود امیدوارید؟
							0/74	21. تا چه اندازه به آینده زندگی‌تان امیدوارید؟
							0/38	25. آیا احساس می‌کنید کاملاً خوب و سالم هستید؟
							0/44	26. تا چه اندازه از ظاهر فیزیکی خودتان راضی هستید؟
							-0/33	
							0/71	6. تا چه اندازه در مورد ازدواج دیر هنگام یا ازدواج

62 ♦ فرهنگ در دانشگاه اسلامی 22

							نکردن نگرانید؟
		0/65					27. تا چه اندازه در مورد مسائل جنسی دغدغه ذهنی دارید؟
		0/46					32. اگر فرصت یا پیشنهاد خوبی برای دوستی با جنس مخالف فراهم شود، آن را می‌پذیرید؟
		0/38		0/35			7. تا چه اندازه معتقدید که بزرگسالان (پدر و مادر یا اساتید) نمی‌توانند نیازها و دلمشغولی‌های شما را درک کنند؟
		0/68					1. اوقات فراغت خود را تا چه اندازه با بودن در کنار دوستانان پر می‌کنید؟
		0/54					29. آیا تا به حال در مهمانی‌های مختلط شرکت کرده‌اید؟
		0/52					30. آیا دوست دارید تا دیروقت بیرون از خانه بمانید؟
		0/47		0/35			3. اوقات فراغت خود را تا چه اندازه با اینترنت پر می‌کنید؟
0/78							10. اینکه دیگران فکر کنند شما آدم شیک‌پوشی هستید، تا چه اندازه برایتان مهم است؟
0/76							11. تا چه اندازه ترجیح می‌دهید در دانشگاه از لباسهای جدید و مد روز استفاده کنید؟
0/45							9. تا چه اندازه در پوشش‌تان از رنگهای روشن استفاده می‌کنید؟

بیشترین نمرات کسب شده نمونه پژوهش در متغیرهای آسیب‌زا به ترتیب در جدول 3 خلاصه شده است.

جدول 3: اولویت‌بندی آسیب‌های فرهنگی در کل نمونه

ترتیب	متغیر آسیب‌زا	میانگین	انحراف معیار
1	گرایش به غرب و قانون‌گریزی	8/01	4/83
2	مسائل مرتبط با ازدواج و دوستی با جنس مخالف	6/94	3/85
3	نامیدی و افسردگی	6/22	3/35
4	ضعف باورهای دینی	5/83	2/97
5	گرایش به مد و جلب توجه	5/74	2/72
6	احساس بی‌ارزشی	5/21	4/06
7	مسائل مرتبط با اوقات فراغت	4/89	2/90
8	گرایش به داروهای روان‌گردان	1/16	1/94

بیشترین نمرات کسب شده نمونه مذکور در متغیرهای آسیب‌زا به ترتیب در جدول 4 خلاصه شده است.

63 ❖ بررسی آسیب‌های فرهنگی - روان‌شناختی اساسی در بین دانشجویان دختر و پسر

جدول 4: اولویت‌بندی آسیب‌های فرهنگی در نمونه مذکر

ترتیب	متغیر آسیب‌زا	میانگین	انحراف معیار
1	گرایش به غرب و قانون‌گریزی	8/76	4/88
2	مسائل مرتبط با ازدواج و دوستی با جنس مخالف	8/18	3/96
3	ضعف باورهای دینی	6/27	3/14
4	ناامیدی و افسردگی	6/13	3/54
5	مسائل مرتبط با اوقات فراغت	5/91	3/09
6	گرایش به مد و جلب توجه	5/84	2/81
7	احساس بی‌ارزشی	5/14	4/09
8	گرایش به داروهای روان‌گردان	1/61	2/36

بیشترین نمرات کسب‌شده نمونه مؤنث در متغیرهای آسیب‌زا به ترتیب در جدول 5 خلاصه شده است.

جدول 5: اولویت‌بندی آسیب‌های فرهنگی در نمونه مؤنث

ترتیب	متغیر آسیب‌زا	میانگین	انحراف معیار
1	گرایش به غرب و قانون‌گریزی	7/7	4/77
2	مسائل مرتبط با ازدواج و دوستی با جنس مخالف	6/41	3/69
3	ناامیدی و افسردگی	6/23	3/31
4	گرایش به مد و جلب توجه	5/74	2/67
5	ضعف باورهای دینی	5/72	2/77
6	احساس بی‌ارزشی	5/26	4/10
7	مسائل مرتبط با اوقات فراغت	4/51	2/73
8	گرایش به داروهای روان‌گردان	0/94	1/70

برای مقایسه نمرات گروه مؤنث و مذکر در عوامل آسیب‌زا، از آزمون تی برای گروه‌های مستقل استفاده شد که نتایج آن در جدول 6 قابل مشاهده است. ابتدا مفروضه یکسانی واریانس به منظور استفاده از آزمونهای پارامتریک بررسی شد که نتایج آن در جدول 6 خلاصه شده است.

جدول 6: آزمون تساوی واریانس گروه‌ها

سطح معناداری	F	متغیر پژوهش / آزمون لوین
0/03	4/54	کل عوامل آسیب‌زا
0/07	3/12	ضعف باورهای دینی
0/92	0/008	احساس بی‌ارزشی
0/57	0/31	گرایش به غرب و قانون‌گریزی
0/0001	34/70	گرایش به داروهای روان‌گردان
0/12	2/30	نامیدی و افسردگی
0/06	3/41	مسائل مرتبط با ازدواج و دوستی با جنس مخالف
0/001	11/14	مسائل مرتبط با اوقات فراغت
0/11	2/56	گرایش به مد و جلب توجه

بر اساس نتایج، پیش‌فرض تساوی واریانس‌ها به جز در کل عوامل آسیب‌زا، گرایش به داروهای روان‌گردان و مسائل مرتبط با اوقات فراغت، در بقیه متغیرها تأیید شده است. بنابر این، استفاده از آزمونهای پارامتریک بلا مانع است. متغیرهای تأیید نشده نیز بنابر توصیه تباچنیک و فیدل (2007) با پیش‌فرض عدم تساوی واریانس‌ها انجام گرفت که شاخصه‌های آن در جدول 7 قابل رویت است.

جدول 7: مقایسه گروههای مؤنث و مذکر در عوامل آسیب‌زا

p	df	t	انحراف معیار	میانگین	جنس	
0/0001	648/52	5/13	17/09	49/59	مذکر	کل عوامل آسیب‌زا
			15/84	44/23	مؤنث	
0/003	1231	2/89	3/14	6/27	مذکر	ضعف باورهای دینی
			2/87	5/72	مؤنث	
0/61	1234	-0/49	4/09	5/14	مذکر	احساس بی‌ارزشی
			4/10	5/26	مؤنث	
0/0001	1232	4/44	4/88	10/94	مذکر	غرب‌گرایی و قانون‌گریزی
			4/77	9/62	مؤنث	
0/0001	548/30	3/68	2/36	1/21	مذکر	گرایش به داروهای روان‌گردان
			1/70	0/71	مؤنث	
0/63	1232	-0/47	6/13	3/54	مذکر	نامیدی و افسردگی

65 ❖ بررسی آسیب‌های فرهنگی - روان‌شناختی اساسی در بین دانشجویان دختر و پسر

			6/23	3/31	مؤنث	
0/0001	1235	7/56	3/96	8/18	مذکر	مسائل مرتبط با ازدواج و دوستی با جنس مخالف
			3/69	6/41	مؤنث	
0/0001	632/63	7/53	3/09	5/91	مذکر	مسائل مرتبط با اوقات فراغت
			2/73	4/51	مؤنث	
0/53	1236	0/62	2/81	5/84	مذکر	گرایش به مد و جلب توجه
			2/67	5/74	مؤنث	

نتایج جدول 7، وجود تفاوت بین دو گروه در نمرات کسب شده در کل عوامل آسیب‌زا و در عوامل «ضعف باورهای دینی»، «غرب‌گرایی و قانون‌گریزی»، «گرایش به داروهای روان‌گردان»، «مسائل مرتبط با ازدواج و دوستی با جنس مخالف» و «مسائل مرتبط با اوقات فراغت» را نشان می‌دهد. بر اساس اطلاعات جدول 7، گروه مذکر در مقایسه با گروه مؤنث در عامل‌های مذکور نمرات بیشتری به دست می‌آورند.

ه) بحث و نتیجه‌گیری

دانشجویان نیروهایی پویا و اندیشمندند که اولاً به عنوان انسان، دارای نیازهای اجتماعی و فرهنگی‌اند و ثانیاً به دلیل شرایط خاص تحصیلی و موقعیتی، نیازهای منحصر به فردی دارند که این نیازها نباید در برنامه‌ریزی‌های تربیتی مغفول بماند. برنامه‌های تربیتی اگر برخاسته از نیازهای مخاطب نباشد، درصد موفقیت کمتری دارد. بر همین اساس، نیازسنجی فرایندی است اساسی که در آغاز هر برنامه آموزشی انجام می‌پذیرد تا اهداف، محتوا و تجربیات یادگیری و ارزشیابی بر اساس نیازهای شناسایی شده صورت پذیرند. نیاز، خواست شدیدی است که برآورده نشدن آن، موجبات نقصان در یکی از جنبه‌های حیات فردی را موجب می‌شود؛ مانند نیازهای فیزیولوژیکی، اقتصادی، روانی، جسمانی و فرهنگی. شناسایی نیازها فرایندی است که تحت عنوان نیازسنجی مطرح است و این فرایند نیز به مانند هر فرایند علمی دیگری دقیق و دارای مراحل است که برای نتیجه بهتر توجه به آن ضروری است (عصاره و همکاران، 1390). نیازسنجی، گام اول در فرایند برنامه‌ریزی است (کافمن، 1979). بر همین اساس است که شناسایی نیازهای جامعه، نیازهای فراگیران در جنبه‌های مختلف فردی و اجتماعی، از گام‌های اولیه برنامه‌ریزی‌های آموزشی و درسی است. از سویی، برای مؤسسات آموزشی، سه وظیفه اساسی در قبال جامعه مطرح است. شناسایی و انتقال فرهنگ، نقد و ارزشیابی فرهنگ و رشد و گسترش فرهنگ. (شرعتمداری، 1385)

پژوهش حاضر با هدف تعیین نیازها و آسیب‌پذیری‌های فرهنگی دانشجویان دانشگاه پیام نور استان آذربایجان شرقی انجام گرفت. استفاده از فن تحلیل عاملی اکتشافی، هشت گروه عمده آسیب‌شناسی را در بین نمونه مورد بررسی شناسایی کرد که به ترتیب عبارت بودند از: «ضعف باورهای دینی»، «احساس بی‌ارزشی»، «گرایش به غرب و قانون‌گریزی»، «گرایش به داروهای روان‌گردان»، «نامیدی و افسردگی»، «مسائل مرتبط با ازدواج و دوستی با جنس مخالف»، «مسائل مرتبط با اوقات فراغت» و «گرایش به مد و جلب توجه». نتایج نشان داد که به طور کلی «گرایش به غرب و قانون‌گریزی»، «مسائل مرتبط با ازدواج و دوستی با جنس مخالف» و «نامیدی و افسردگی»، بیشترین میزان شیوع را در بین دانشجویان استان دارند و به عبارتی؛ سه اولویت مهم برنامه‌ریزی فرهنگی را تشکیل می‌دهند. همچنین «گرایش به داروهای روان‌گردان» از کمترین شدت برخوردار است. در پژوهش حاضر، «گرایش به غرب و قانون‌گریزی» اولین و مهم‌ترین آسیب فرهنگی در بین دانشجویان دانشگاه‌های پیام نور استان آذربایجان شرقی شناسایی شد.

جوامع دارای ارزشها، نگرشها و عاداتهای متفاوت و نسبتاً پایداری‌اند که این عاداتها ثابت و غیر قابل تغییر نیستند. در حالی که ارزشها و نگرشهای سنتی میان نسلهای پیشین جوامع رواج دارد، نسلهای جدیدتر دارای ارزشهای متفاوتی‌اند. با جانشین شدن نسلهای جوان‌تر به جای افراد نسلهای گذشته، جهان‌بینی متداول در جوامع دگرگون می‌شود (اینگلهارت، 1383؛ نقل از: موحد و همکاران، 1385). موضوع تغییر نگرشها و ارزشهای ایرانیان به ویژه جوانان، در بسیاری از تحقیقات اجتماعی به صراحت بیان شده است. در این میان، جوانان بیشتر در معرض تأثیرپذیری از جریانات و فرایندهای تغییر قرار دارند، که با توجه به ابزارهای ارتباط جمعی مانند ماهواره و اینترنت، به نفع فرهنگهای غربی‌اند و با توجه به مقتضیات ویژه این دوره، آمادگی بیشتری برای همراه شدن و پذیرفته شدن هنجارها و ارزشها و نگرشهای جدید و متفاوت از نسلهای پیشین را دارند (موحد و همکاران، 1385). به نظر می‌رسد یکی از دلایل مهم آسیبهای فرهنگی، به ویژه در حوزه‌های گرایش به غرب و تمایل به دوستی با جنس مخالف و رفتارهای هنجارشکنانه، استفاده بیشتر و بدون پردازش ذهنی از ماهواره و شبکه‌های اجتماعی باشد. در رسانه‌ها عموماً روابط جنسی عاشقانه و خارج از تعهد ازدواج، بدون کنترل و همراه با خودجوشی، لذت و طبیعی و خصوصی بودن است. یکی از پیامهای این برنامه‌ها، آسان‌گیری روابط جنسی در روابطی است که دارای سطوح پایین‌تری از تعهدند (تایر، 2005؛ نقل از: رجیلو و اصغری، 1389). جوامع غربی به دلیل برتری فناوری و قدرت اقتصادی، در کنار به نمایش گذاردن قدرت اقتصادی و رفاهی، سعی در القای مبانی فرهنگی خود به جوامع دیگر دارند و با فرآورده‌های فرهنگی و رسانه‌ای متنوع خود، محیط‌های مرجع را تحت تأثیر خود قرار می‌دهند. آسیبهای فرهنگی که به واسطه کژ کارکردی وسائل ارتباط جمعی و ابزارهای پیام‌رسانی ایجاد می‌شود، به جهت وسعت سیطره،

67 ♦ بررسی آسیبهای فرهنگی - روان‌شناختی اساسی در بین دانشجویان دختر و پسر

تنوع و تعدد ابزارهای فرهنگی، از گستره و عمق تخریبی بالایی برخوردار است. اثرات سوء این تولیدات و کالاهای فرهنگی، زنان و مردان را در هر گروه سنی، تحت تأثیر قرار می‌دهد. نکته جالبی که در تحقیق حاضر به دست آمد، همبستگی بالای قانون‌گریزی با گرایش به غرب است و این یافته نشان می‌دهد که از نظر دانشجویان، در جوامع غربی نوعی آزادی افراطی وجود دارد و بنابر این، فرد در آنجا ملزم به رعایت هنجارها و قواعد حاکم بر جامعه نیست!

در پژوهش حاضر، «مسائل مرتبط با ازدواج و دوستی با جنس مخالف» دومین آسیب فرهنگی در بین دانشجویان شناسایی شد. یکی از نیازهای اساسی زندگی انسان، تعامل و ارتباط با دیگران است. انسان در طول رشد خود، پیوسته برای بقا و پیشرفت خویش، محتاج ارتباط با دیگران است که بین این امر با سلامت، رابطه‌ای نزدیک وجود دارد. تمام انسانها به دنبال یافتن کسانی‌اند که با آنها احساس خوشبختی کنند و از زندگی با آنها لذت ببرند و در کنارشان منفعت بیشتری کسب کنند. در بین ارتباطات انسانی، نیاز به ارتباط با جنس مخالف هم در مقطعی از زندگی انسان مطرح می‌شود و این زمانی است که پسر و دختر تصمیم می‌گیرند همسر آینده را انتخاب کنند. در این ارتباط مقطعی، که لازمه شناخت از همدیگر است، اصولی مطرح است؛ گرچه دوستی با جنس مخالف همیشه به منظور انتخاب همسر آینده نیست. نیاز جنسی همواره یکی از مباحث مهم انسانی بوده و در همه دوره‌های تاریخ، ذهن او را درگیر و تحت تأثیر قرار داده است. تفاوت نگرشها نسبت به رفتار جنسی، ریشه در تفاوت‌های موجود در شناسه‌های فرهنگی، مذهبی و اجتماعی جوامع گوناگون دارد (رجلو و اصغری، 1389). در جوامع غربی، روابط با جنس مخالف به عنوان مشکل شناخته نمی‌شود. سه چهارم نوجوانان در آمریکا معتقدند اگر دو نفر همدیگر را دوست داشته باشند، رابطه جنسی قبل از ازدواج هیچ عیبی ندارد (یاسی، 1380). در ایران، طبق تحقیقات به عمل آمده، مشخص شده است که حدود 30 تا 70 درصد نوجوانان به نوعی با این مسئله درگیرند (گلزاری، 1383). در تحقیقی گسترده که روی 75 هزار نفر از جوانان و نوجوانان 14 تا 19 ساله سراسر کشور انجام شد، 45 درصد از نمونه‌ها عنوان کردند که مسائل جنسی فکرشان را آزار می‌دهد و 35 درصد مطرح کردند که به خاطر مسائل جنسی گاهی به دردسر افتاده‌اند (میربازی، 1381). اما از آنجا که در جامعه اسلامی این امر به راحتی پذیرفته نمی‌شود، باعث ایجاد تعارض می‌شود که می‌تواند به پنهانی شدن روابط و اضطراب، افسردگی، درگیری خانوادگی و خطرات دیگر بینجامد. در پژوهشی، اسدیان و محمدزاده (1390) نشان دادند که 47/3 درصد از دانشجویان دانشگاه پیام نور تبریز سابقه دوستی با جنس مخالف را داشتند و این مورد در بین گروه مذکر بیشتر از گروه مؤنث بود. بر پایه گزارش قاسمی (1383) از دانشگاه صنعتی اصفهان، 37/5 درصد از نمونه

مورد مطالعه او دارای دوستان صمیمی غیر همجنس بوده‌اند. یافته‌های ذکایی (1384) نیز نشان داد 79/5 درصد از جوانان شهر تهران گفته‌اند که اکنون دوستی از جنس مخالف دارند.

در یک جمع‌بندی می‌توان گفت که با توجه به ساختار جمعیتی جوان ایران، در مقایسه با دهه‌های گذشته، با یک دگرگونی فرهنگی در زمینه روابط با جنس مخالف روبه‌رو هستیم و بازاندیشی تعاملات دوستی میان دختران و پسران بخشی از فرایند نوگرایی در جامعه در حال گذار ماست که گاهی نیز ممکن است گست از سنت‌های ریشه‌دار ملی و دینی ما تلقی شود. پیامد چنین روابطی، هم در سطح فردی و هم در سطح اجتماعی قابل بررسی است. جدا از دگرگونی‌های فردی که باعث دگرگونی نگرشی، ارزشی و شخصیتی خواهد شد، از نظر اجتماعی نیز دگرگونی‌هایی را پدید می‌آورد (رجبلو و اصغری، 1389)؛ از جمله: بی‌میلی به ازدواج و بالا رفتن سن آن، سردرگمی در تعاملات جنسی و بی‌اعتمادی به جنس مخالف حتی در ازدواج، ایده‌آل‌گرایی افراطی در ازدواج، سردمزاجی نسبت به همسر و افزایش طلاق میان همسران، افزایش جرم و روابط نامشروع، دگرگونی الگوهای رفتاری و نمایشی شدن رفتار جوانان برای جذب جنس مخالف، افزایش مصرف‌گرایی برای مناسب کردن پوشش بیرونی و ایجاد کشش‌های جنسی و هدر رفتن نیرو، وقت و نوآوری جوانان. بنابر این، برخورد مناسب، آموزش و مدیریت مناسب این پدیده، با در نظر گرفتن تمام پیچیدگی‌هایی موجود در علل و چرایی این روابط، باید مورد توجه قرار گیرد. از آنجا که هیچ‌گونه آموزشی در مورد روابط سالم و حدود دوستی صورت نمی‌گیرد، نیاز به برنامه آموزشی منظم و جامع با توجه به فرهنگ اسلامی کشور احساس می‌شود.

در این پژوهش، «ناامیدی و افسردگی» سومین آسیب فرهنگی در بین دانشجویان شناسایی شد. ناامیدی و افسردگی از شاخصه‌های اصلی فقدان سلامت روانی است. یافته اخیر نشان‌دهنده این است که دانشجویان دانشگاه‌های پیام نور استان در زمینه سلامت روان از مشکلات عمده‌ای رنج می‌برند. موضوع سلامت روانی دانشجویان مسئله‌ای است که امروزه چالش‌هایی اساسی را برانگیخته است (آمبر، 2006). بهداشت روانی، دانشی است که به افراد کمک می‌کند بتوانند با محیط خود سازگاری حاصل کرده و برای حل مشکلات از راه‌های مطلوب اقدام کنند (فریدمن، 2004). سلامتی بخش اصلی یک زندگی شاد است و دانشگاه‌ها نقش مهمی در آگاه ساختن دانشجویان پیرامون مسائل بهداشتی، سلامتی و آموزش علوم زندگی به آنان دارند. بنابر این، در سازمانها و جوامعی که تجمع زندگانی جمعی مطرح است، از جمله محیط‌های دانشجویی، به دلیل اثرپذیری و خطر شیوع مشکلات روانی، موضوع بهداشت روانی بیشتر مورد توجه قرار می‌گیرد. در دانشگاهها، با آماده‌سازی افرادی روبه‌رو هستیم که پس از پایان تحصیلاتشان، ظرفیت لازم را برای اجرای

69 $\diamond$ بررسی آسیب‌های فرهنگی - روان‌شناختی اساسی در بین دانشجویان دختر و پسر

حرفه معینی به دست می‌آورند و بالعکس در بخش وسیعی از این گستره، دانشجویان با سرگردانی و اضطراب زندگی آینده مواجه‌اند که در معرض استرس‌زاهای گوناگون، پی‌درپی با دوره‌های اضطراب‌آمیز دست و پنجه نرم می‌کنند. این دانشجویان با وجود موفقیت‌های تحصیلی، متناوباً دوره‌های اضطرابی شدیدی را تجربه می‌کنند؛ اضطراب‌های برگشتی که نماد آشکاری از سرگردانی و بلا تکلیفی جوانان در پهنه دانشگاهاست (منصور، 1383). برخی تحقیقات، آشفتگی‌های روان‌شناختی را در دانشجویان به طور معناداری نسبت به جمعیت عمومی بالاتر گزارش کرده‌اند (آدلاف و همکاران، 2001؛ استیوارت براون و همکاران، 2000). در ایران نیز، سهرابی و همکاران (1388) نشان داده‌اند که در بررسی شیوع اختلالات در بین دانشجویان دانشگاه‌های کشور، درصد قابل ملاحظه‌ای از آنها خارج از سطح بهینه سلامت روانی قرار دارند. ورود به دانشگاه به واسطه حضور عوامل متعدد و ماهیت انتقال زندگی دانشجویی (کاپلان، سادوک و گریب، 2003؛ جکسون و فنی، 2002) به عنوان یک تغییر استرس‌زای زندگی به شمار می‌آید و ممکن است اثرات نامطلوبی بر کیفیت زندگی مرتبط با سلامت؛ یعنی بهبود در عملکرد اجتماعی - روانی و جسمانی دانشجویان بگذارد (داموش، هیس و دی متو، 1997). در یکی از پژوهشهایی که در ارتباط با ارزیابی سلامت روانی دانشجویان دانشگاه‌های پیام نور استان آذربایجان شرقی انجام گرفت (محمدزاده، 1391)، نتایج حاکی از آن بود که 31 درصد دانشجویان از سلامت روانی بالایی برخوردارند؛ 47 درصد مشکلات روان‌شناختی خفیف دارند؛ 20 درصد مشکلات روان‌شناختی متوسط و کمتر از 2 درصد از مشکلات روان‌شناختی شدید رنج می‌برند. بنابر یافته‌های این پژوهش، تنها 31 درصد از دانشجویان از سلامت روانی بهینه برخوردار بودند و با اینکه 47 درصد مشکلات روان‌شناختی خفیف دارند و چنین مشکلات خفیفی نیز قابل قبول بوده و در مرز طبیعی قرار می‌گیرند، ولی حکایت از این دارند که آسیب‌پذیری نسبت به اختلالات روانی در این افراد بالاست؛ به ویژه اینکه درصد قابل ملاحظه‌ای از دانشجویان از مشکلات روان‌شناختی متوسط تا شدیدی نیز رنج می‌برند.

یافته پژوهش حاضر با نتایج پژوهش محمدزاده (1391) در دانشگاه پیام نور استان آذربایجان شرقی و نیز با برخی تحقیقات قبلی مانند ادهم و همکاران (1387)، جهانی‌شاهی و همکاران (1387)، توکلی‌زاده و خدادادی (1389)، مهری و صدیقی (1390) قابل مقایسه است. امروزه مطالعات و شواهد نشان می‌دهد که دانشجویان دانشگاه‌ها در دوران تحصیل با عوامل متعدد تنش‌زا از قبیل ترس، نگرانی، خشم، افسردگی، کاهش اعتماد به نفس، احساس حقارت، اضطراب، ناکامی و تعارض، فقدان حمایت اجتماعی و... مواجه‌اند که اگر به شیوه‌ای مناسب و به موقع، بهداشت روانی آنان تأمین نشود، دیر یا زود در معرض آسیب‌های روانی و اجتماعی قرار خواهند گرفت. دوره تحصیلات دانشگاهی، با وجود اینکه فرصت طلایی بالندگی و پیشرفت را فراهم می‌کند و اصولاً لذت‌بخش است، به واسطه وجود عوامل متعددی، دوره‌ای فشارزا نیز

است. دانشجویان در دامنه‌ای سنی قرار دارند که برخی از اختلالات روانی در همین دوره ظهور می‌کنند. علاوه بر این، دوری از خانواده، به خودی خود به مثابه یک منبع استرس عمل می‌کند. وجود انتظارات معین در زمینه عملکرد تحصیلی، انطباق با شرایط جدید و فضای دانشگاهی، گذراندن امتحانات و سازگاری با دوستان و هم‌اتاقی‌ها در خوابگاه، از جمله عوامل فشارزای دوره تحصیلات دانشگاهی‌اند. با توجه به افزایش سطوح فشار روانی در دوره تحصیلات دانشگاهی می‌توان انتظار داشت دانشجویانی که در سطوح بالاتر آسیب‌پذیری قرار دارند، در معرض خطر ابتلا به بیماری‌های روانی خاص قرار بگیرند (بخشی‌پور رودسری و همکاران، 1384). لذا برای ارتقای بهداشت روانی دانشجویان باید شرایطی تحقق یابد که آنها بتوانند با مسائلی از قبیل روبه‌رو شدن با واقعیت، سازگار شدن با تغییرات و استرس‌های روزمره به طور مؤثر مقابله کنند. طراحی و انجام مطالعاتی برای شناسایی گروه‌های دانشجویی در معرض خطر، برای دانشگاه‌ها از ضروری‌ترین اقدامات پژوهشی است.

یکی دیگر از اهداف پژوهش حاضر، مقایسه دانشجویان دختر و پسر مؤلفه‌های آسیب‌های فرهنگی بود. در این راستا، پژوهش حاضر نشان داد بین دو گروه در نمرات کسب شده در کل عامل آسیب‌زا و در عوامل «ضعف باورهای دینی»، «غرب‌گرایی و قانون‌گریزی»، «گرایش به داروهای روانگردان»، «مسائل مرتبط با ازدواج و دوستی با جنس مخالف» و «مسائل مرتبط با اوقات فراغت» تفاوت وجود دارد و گروه مذکر در مقایسه با گروه مؤنث در عاملهای مذکور نمرات بیشتری به دست می‌آورند. احمدی و همکاران (1387) در آسیب‌شناسی فرهنگی نوجوانان و جوانان غیر دانشجویی تفاوتی را بین دختران و پسران در آسیب‌شناسی فرهنگی کلی گزارش نکرده‌اند. اما ملاحظه می‌شود که در دانشجویان دانشگاه‌های پیام نور استان آذربایجان شرقی این تفاوت معنادار است و پسران نسبت به دختران آسیب‌پذیرترند. این آسیب‌پذیری بیشتر در حوزه‌های «ضعف باورهای دینی»، «غرب‌گرایی و قانون‌گریزی»، «گرایش به داروهای روانگردان»، «مسائل مرتبط با ازدواج و دوستی با جنس مخالف» و «مسائل مرتبط با اوقات فراغت» خود را نشان می‌دهد. این یافته با نتایج پژوهش‌هایی هماهنگ است که نشان داده‌اند در پسران، غرب‌گرایی و قانون‌گریزی، گرایش به اعتیاد، گرایش به دوستی با جنس مخالف و ضعف باورهای دینی و اوقات فراغت آسیب‌زا بیشتر از دختران است.

بر اساس نتایج به دست آمده، پیشنهاد می‌شود اولویتهای برنامه‌ریزی فرهنگی دانشگاه به ترتیب روی کلی مسائل مرتبط با «گرایش به غرب و قانون‌گریزی»، «ازدواج و دوستی با جنس مخالف» و «نامیدی و

بررسی آسیب‌های فرهنگی - روان‌شناختی اساسی در بین دانشجویان دختر و پسر **71** ♦

افسردگی»، «ضعف باورهای دینی»، «گرایش به مد و جلب توجه»، «احساس بی‌ارزشی»، «مسائل مرتبط با اوقات فراغت» و «گرایش به داروهای روان‌گردان» تنظیم شود.

از آنجا که مسائل مرتبط با «گرایش به غرب و قانون‌گریزی» و «زدواج و دوستی با جنس مخالف»، دو آسیب فرهنگی عمده و مشترک در بین دختران و پسران و اولویت سوم در بین پسران، «ضعف باورهای دینی» و در بین دختران، «ناامیدی و افسردگی» است، لذا پیشنهاد می‌شود علاوه بر پرداختن به دو اولویت اول مشترک در دو جنس، عمده برنامه‌ریزی‌های فرهنگی در دختران بر پایه برطرف کردن مسائل مربوط به سلامت روانی و در پسران روی مسائل تقویت باورهای دینی متمرکز شود.

منابع

- احمدی، خدابخش (1389). «آسیب‌پذیری فرهنگی اجتماعی و تربیتی در نوجوانان و جوانان». علوم رفتاری، سال چهارم، ش 3: 241-248.
- احمدی، خدابخش؛ مهدی حبیبی، فاطمه سوری، زهرا بیگدلی و سیدمهدی نبی‌پور اشرفی (1387). «مقایسه آسیب‌پذیری فرهنگی اجتماعی دختران و پسران». علوم رفتاری، سال دوم، ش 3: 221-230.
- ادهم، داود؛ پرویز سالم صافی، محمد امیری، بهروز دادخواه، محمد علی محمدی، ناصر مظفری، ذکراه ستاری و سعید داداشیان (1387). «بررسی وضعیت سلامت روانی دانشجویان ورودی سال تحصیلی 87-1386 دانشگاه علوم پزشکی اردبیل». دانشگاه علوم پزشکی اردبیل، سال هشتم، ش 3: 229-234.
- اسدیان، داوود و علی محمدزاده (1390). بررسی شیوع و تگرش به دوستی دختر و پسر در بین دانشجویان دانشگاه پیام نور تبریز. طرح پژوهشی دانشگاه پیام نور استان آذربایجان شرقی.
- بخشی‌پور رودسری، عباس؛ حمید پیروی و احمد عابدیان (1384). «بررسی رابطه میان رضایت از زندگی، حمایت اجتماعی با سلامت روان دانشجویان». اصول بهداشت روانی، سال هفتم، ش 27-28: 145-152.
- پسندیده، محمدمهدی (1374). تأثیر نه‌اجم فرهنگی و اطلاعات غرب بر فرایندهای ذهنی و رفتاری دانشجویان دانشگاه‌های تهران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد روان‌شناسی. دانشگاه علامه طباطبایی.
- توکلی‌زاده، جهانشیر و زهره خدادادی (1389). «بررسی سلامت روانی دانشجویان ورودی نیمسال اول سال تحصیلی 89-1388 دانشگاه علوم پزشکی گناباد». دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی گناباد، سال شانزدهم، ش 2: 45-52.
- جهانی‌شاهی، حسن؛ سمیه رحیم‌زاده میرمحله، حسین قافله‌باشی و محمد ابراهیم ساریچلو (1387). «بررسی سلامت روانی دانشجویان سال اول و آخر دانشگاه علوم پزشکی قزوین». دانشگاه علوم پزشکی قزوین، سال دوازدهم، ش 2: 41-49.
- ذکایی محمدسعید (1384). بررسی رفتارهای خطرناک با تأکید بر روابط جنسی آزاد: مطالعه موردی شهر تهران. تهران: سازمان ملی جوانان.
- رجب‌لو، علی و سارا اصغری (1389). «جهانی شدن و بازاندیشی الگوهای دوستی دختران و پسران». مطالعات زنان، سال هشتم، ش 2: 73-92.
- رسولی، اسحق؛ نوحعلی شکری، غلامرضا یزدانی، حسین بصری و احمد شفائی‌مهر (1377). ته‌اجم فرهنگی و علل گرایش به فرهنگ بیگانگان در دانشگاه‌ها. طرح پژوهشی. اردبیل: دانشگاه آزاد اسلامی.
- روح‌الامینی، محمود (1381). زمینه فرهنگ‌شناسی. تهران: عطار.

73 $\diamond$ بررسی آسیب‌های فرهنگی - روان‌شناختی اساسی در بین دانشجویان دختر و پسر

- سهرابی، فرامرز؛ صدیقه ترقی‌خواه، محمود نجفی و محمدرضا فلسفی‌نژاد(1388). «بررسی وضعیت سلامت روانی دانشجویان ورودی 85 دانشگاهها و ارتباط آن با برخی متغیرهای روان‌شناختی». تازه‌ها و پژوهشهای مشاوره، سال هشتم، ش 32: 30-7.
- شریعتمداری، علی(1385). جامعه و تعلیم و تربیت. تهران: سپهر، چ نهم.
- عصاره، علیرضا؛ محسن حسینی بیدخت و ندا محمدی(1390). «نیازسنجی فرهنگی - اجتماعی دانشجویان دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی». مطالعات توسعه اجتماعی ایران، سال چهارم، ش 3: 113-130.
- فیاض، محمدرضا(1372). مهم‌ترین عوامل مؤثر در تهاجم فرهنگی غرب علیه انقلاب اسلامی ایران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. گروه الهیات و معارف اسلامی دانشگاه امام صادق.
- قاسمی، وحید(1383). «سرخ‌شناسی دانشجویان بر مبنای پدیده رابطه دوستانه دختر و پسر؛ مورد مطالعه: دانشگاه صنعتی اصفهان». مطالعات جوانان، ش 7: 90-113.
- گلزاری، محمود(1383). «آموزش مشاوره با نوجوانان در زمینه ارتباط با جنس مخالف». دومین کنگره بین‌المللی روان‌درمانی در شرق و گفتگوی تمدن‌ها. تهران: دانشگاه علوم پزشکی ایران.
- محمدرزاده، علی(1391). ارزیابی سلامت عمومی و بازنگری استرسورهای روانی - اجتماعی مرتبط با نشانه‌های مرضی(محور چهار DSM-IV-TR) در بین دانشجویان دختر و پسر دانشگاه‌های پیام نور استان آذربایجان شرقی. طرح پژوهشی دانشگاه پیام نور.
- منصور، محمود(1383). «جوانی و بهداشت روانی در گستره آموزشی». مجله علوم روان‌شناختی، سال سوم، ش 12: 9-1.
- موحد مجید؛ حلیمه عنایت و محمدتقی عباسی شوازی(1385). «بررسی عوامل فرهنگی و اجتماعی با نگرش دانشجویان نسبت به معاشرت و دوستی دختر و پسر پیش از ازدواج». مجله علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز، سال بیست و چهارم، ش 2: 147-165.
- مهدوی، محمدصادق(1378). آسیب‌شناسی فرهنگی دانشجویان دانشگاه شهید بهشتی. تهران: معاونت پژوهشی دانشگاه شهید بهشتی.
- مهري، علی و زینب صدیقی صومعه کوچک(1390). «بررسی وضعیت سلامت روانی و برخی عوامل مرتبط با آن در دانشجویان دانشگاه‌های سبزوار در سال 1388». مجله علوم پزشکی دانشگاه آزاد اسلامی، سال بیست و یکم، ش 4: 298-304.
- میرباقری، محمدصادق(1381). نتایج پژوهش ملی در وضعیت و نگرش و مسائل جوانان 14 تا 19 ساله استان تهران. تهران: سازمان ملی جوانان.
- یاسایی، مهشید(1380). رشد و شخصیت کودک. (مؤلف: مانسن پاول هنری). تهران: مرکز نشر.
- Adham, D.; P. Salem Safi, M. Amiri, B. Dadkhah, M. Mohammadi, N. Mozaffari, Z. Sattari & S. Dadashian (2008). "The Survey of Mental Health Status in Ardabil University of Medical Sciences Students in 2007-

- 2008". *Journal of Ardabil University of Medical Sciences*, Vol. 8, No. 3: 229-234. (Persian).
- Adlaf, E.M.; L. Gliksman, A. Demers & B. Newton-Taylor (2001). "The Prevalence of Elevated, Psychological Distress among Canadian Undergraduates: Findings from the 1998 Canadian". *Turkey Medical Education*, No. 35: 12-17.
  - Ahmadi, K. (2010). "Cultural, Social and Educational Vulnerability in Adolescents and Youths". *Journal of Behavioral Sciences*, Vol. 4, No. 3: 241-248. (Persian).
  - Ahmadi, K.; M. Habibi, F. Soori, Z. Bigdeli & S.M. Nabipoor-Ashrafi (2008). "Compare of Social and Cultural Susceptibility among Boys and Girls". *Journal of Behavioral Sciences*, Vol. 2, No. 3: 221-230. (Persian).
  - Ambler, V.M. (2006). **Who Flourishes in College? Using Positive Psychology and Student Involvement Theory to Explore Mental Health among traditionally aged under Graduates. In Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree Doctor of Philosophy.** A Dissertation Presented to the Faculty of the School Education the College of William and Mary.
  - Asadin, D. & A. Mohammadzadeh (2011). **The Study of Epidemiology and Attitude toward other Sex Friendships among Tabriz Payame Noor University Students.** East Azarbaijan Payame Noor University Research Preoject. (Persian).
  - Ashley, F. (2002). **Cultural Needs and Assessment Study.** Kiama Municipality New South Wales.
  - Assareh, A.; M. Hoseini Bidokht & N. Mohammadi (2011). "The Assessment of Students' Cultural-Social Needs in Shahid Rajaie University". *Journal of Iranian Social Development Studies*, Vol. 4, No.1: 113-130. (Persian).
  - Bakhshipour Roudsari, A.; H. Peyrovi & A. Abedian (2005). "Investigating Relationship between Satisfaction with Life and Social Support with Mental Health among Freshman Students of Tehran University". *Journal of Fundamentals of Mental Health*. Vol. 7, No. 27-28: 145-52. (Persian).
  - Damush, T.M.; R.D. Hays & M.R. DiMatteo (1997). "Stressful Life Events and Health-Related Quality of Life in College Students". *Journal of College Student Development*, Vol. 38, No. 2: 181-190.
  - Fayyaz, M. (1993). **The most Effective Important Factors in the West's Cultural Invasion against Iran's Islamic Revolution** [dissertation] Tehran: Imam Sadegh University, Department of Theology. (Persian).
  - Freedman, D. (2004). **Psychological Stress and Coping Process.** New York, Mc Graw- Hill Lazarus, R.S.
  - Ghasemi, V. (2004). "Typology of Students based on the Phenomenon of Male and Female Friendships. Case Study: Industrial University of Isfahan". *Youth Studies*, 7: 90-113. (Persian).
  - Golzari, M. (2004). "Training and Consulting of Adolescents in Relation with the Opposite Sex". *Second International Congress of Psychotherapy*

in the East and the Dialogue of Civilizations. Tehran; Iran University of Medical Sciences. (Persian).

- Jackson, P. & M. Finney (2002). "Negative Life Events and Psychological Distress among young Adults". *Social Psychology Quarterly*, No. 65: 186-201.
- Jahani Shahee, H.; S. Rahimzadeh Mirmahalleh, H. Ghafelehbashy & M. Sarichloo (2008). "Investigating the Mental Health of the First- and Last-year Students of Ghazvin (2005)". *Journal of Ghazvin University of Medical Sciences*, Vol. 12, NO. 2: 41-49.
- Kaplan, H.I.; B.J. Sadock & J.A. Grebb (2003). *Contributions of the Psychosocial to Human Behavior in Synopsis of Psychiatry*. Baltimore: Williams and Wilkins, 157-206.
- Kaufman, R (1979). *Need Assessment: Concepts and Application*. Educational Technology Publication.
- Mahdavi, M. (1999). *Cultural Pathology of Shahid Beheshti University Students*. Tehran: Shahid Beheshti University publication. (Persian).
- Mansour, M. (2004). "Youth and Mental Health in Educational Scope". *Journal of Psychological Sciensec*. Vol. 3, No. 12: 1-9. (Persian).
- Mehri, A. & Z. Sedighy Some-Koochak (2011). "Assessment of Mental Health Status and some Related Factors among Students of Sabzevar Universities in 2010". *Journal of Islamic Azad University Medical Sciences*, Vol. 21, No. 4: 293-304.
- Metcalf, S.C. (2001). *A Need Assessment of North Carolina School Psychological Services, Moving toward the Ideal*. Virginia Polytechnic Institute.
- Mirbagheri, M. (2002). *The Results of National Research on Situation, Attitude and Issues of Tehranian 14-19 youths*. Tehran: National Youth Organization Publications. (Persian).
- Mohammadzadeh, A. (2012). *Evaluating of General Health and a Review of Pathological Symptoms Related Psycho- Social Stressors (axis IV of DSM-IV-TR) among Male and Female Students in East Azarbaijan Payam Noor University*. East Azarbaijan Payame Noor University Research Preoject. (Persian).
- Movahed, M.; H. Enayat & M.T. Abasishozi (2006). "The Study of Relationships between Social Cultural Factors and Attitude toward Heterosexual Relationships before Marriage". *Journal of Social and Human Sciences of Shiraz University*, Vol. 24, No. 2: 147-165. (Persian).
- Pasandideh, M. (1995). *Effects of Cultural Invasion and West Information on Mental Processes and Behavior of Students* [dissertation]. Tehran: Allame Tabatabaei University. [(Persian).
- Rajablou, A. & S. Asghari (2010). "Globalization and Rethinking Friendships Patterns of Girls and Boys". *Journal of Women's Studies*, Vol.8, No.2: 73-92. (Persian).
- Rasouli, E.; N. Shokri, G. Yazdani, H. Basari & A. Shafaeimehr (1998). *Cultural Invasion and Causes of Orientation toward Foreign Culture among Universities*. Ardebil Islamic Azad University Research Preoject. (Persian).

- Rouholamini, M. (2002). **Background of Culture Science**. Tehran: Attar Publications (Persian).
- Shariatmadari, A. (2006). **Society and education (Ninth edition)**. Tehran: Sepehr Publications (Persian).
- Sohrabi, F.; S. TaraghiKhah & M. Najafi (2009). “**Last Report on Considering Mental Health of Freshman Students in 2006-2007 in the Universities and its Relationships with some Psychological Variables**”. *Counseling Research & Developments*, Vol. 8, No. 32: 7-30. (Persian).
- Stewart-Brown, S.; J. Patterson, S. Petersen, H. Doll, J. Balding & D. Regis (2000). “**The Health of Students in Institutes of Higher Education: An Important and Neglected Public Health Problem**”. *Journal of Public Health Medicine*, Vol. 22, No.4: 492-49.
- Tabachnick, B.G. & L.S. Fidell (2007). **Using Multivariate Statistics (5th Edition)**. Boston: Pearson Education.
- Tavakolizadeh, J. & Z. Khodadadi (2010). “**Assessment of Mental Health among Freshmen Entering the First Semester in Gonabad University of Medical Sciences in 2009-2010**”. *Journal of Gonabad University of Medical Sciences*, Vol.16, NO. 2: 45-51. (Persian).
- Yasayi, M. (2001). **Child Development and Personality**. (Author; Massen P.H). Tehran: Markaz publications. (Persian).
- Zakaee, M.S. (2005). **The Study of High Risk Behaviors with Emphasis on Free Sexual Relationships: A Case Study in Tehran**. Tehran: National Youth Organization. (Persian).

